

Daniel Piotrowski:

Waldemar Paruch:

Myśl polityczna obozu piłsudczykowskiego w Polsce 1926–1939¹

Specyfiką dwudziestolecia międzywojennego są bardzo wyraźnie zaznaczone ramy dziejowe, które otwierają ustanowienie niepodległego państwa w 1918 r., a zamyka jego upadek i początek nowej okupacji w 1939 roku². Lata te charakteryzuje rozkwit polskiej myśli politycznej, uwolnionej od paradygmatu walki o niepodległość, a uwarunkowanej koniecznością wypracowania nowych idei ustrojowych i rozwiązywania konfliktów. Stały się one udziałem nie tylko tzw. pokolenia niepokornych, którego Polska była w dużej mierze dziełem, ale również Polaków nieobciążonych niepodległościową martyrologią³.

Część z nich skupiła się wokół Józefa Piłsudskiego, tworząc środowisko

polityczne, które bezpośrednio wpłynęło swoją działalnością oraz refleksją na ład polityczny w Polsce w latach 1926–1939. Przedmiotem monografii Waldemara Parucha jest myśl polityczna (a nie idiograficzny opis działalności) grupy, którą autor określił mianem obozu piłsudczykowskiego, świadomie pomijając w tekście powszechnie używane pojęcia, takie jak „sanacja” czy „obóz rządzący”, które zostały uznane za nieadekwatne metodologicznie⁴. Założenie to pozwoliło dokonać krytycznej analizy idei i koncepcji organizacji oraz osób działających w przestrzeni politycznej Drugiej Rzeczypospolitej. Złożyły się one na określony paradygmat ideologii, definiowany jako: „[...] niezmienny zespół cech istotnych dla

¹ W. P a r u c h: *Myśl polityczna obozu piłsudczykowskiego w Polsce 1926–1939*. UMCS. Lublin 2005, ss. 880.

² Datę 1918 r. należy potraktować umownie, ze świadomością złożoności procesu powstania i odbudowy niepodległej Polski.

³ Zob. R. W a p i ń s k i: *Pokolenia Drugiej Rzeczypospolitej*. Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, s. 219 i nast.

⁴ Szerzej zob. W. P a r u c h: *Myśl polityczna obozu piłsudczykowskiego w Polsce 1926–1939...*, s. 11.

danej ideologii [...], na który złożyły się system wartości i przekonań oraz tożsamość polityczna, określona przez pożądaną formę polityczną”⁵. Należy zgodzić się z autorem, że na system wartości obozu bezpośrednio wpłynęły też imponderabilia, do których zwolennicy Józefa Piłsudskiego zaliczali nadrzędność niepodległości i bezpieczeństwa państwa polskiego oraz odpowiedzialność – zawierającą się w kategoriach moralności i historii – wszystkich mieszkańców za służbę dla dobra Rzeczypospolitej. Przyczyniło się to w konsekwencji (przy jednoczesnym odrzuceniu liberalnych i totalitarnych rozwiązań problemów społecznych) do świadomego wyboru autorytaryzmu jako idealnego systemu władzy⁶.

Problem działalności i koncepcji politycznych omawianego środowiska poruszany był wielokrotnie w dyskursie naukowym, który zaowocował wieloma publikacjami o charakterze syntetycznym, monograficznym i przyczynkarskim. W literaturze tej poruszano jednak głównie zagadnienia dotyczące postaci oraz działalności J. Piłsudskiego i bliskich mu osób, systemu politycznego konstruowanego po 1926 r. oraz aktywności państwa polskiego w różnych dziedzinach. Ten imponujący dorobek polskiej historiografii wzbogacony zo-

stał przez książkę W. Parucha, która ujmuje całościowo myśl polityczną obozu piłsudczykowskiego. Trzeba w tym miejscu także zaznaczyć, że rozprawa spełnia rygory rzetelnego metodologicznie studium politologicznego.

Na uwagę zasługuje – oprócz skrupulatnie przeprowadzonych badań heurystycznych – gruntowne wykorzystanie literatury naukowej oraz szczególnie eksplorowanie bazy źródłowej w postaci materiałów archiwalnych, enuncjacji programowych, opublikowanych dokumentów, wystąpień publicznych, wspomnień, pamiętników, listów, wydawnictw zwartych i publicystyki politycznej. Zostało to sumiennie udokumentowane nie tylko w licznych i wzorowo skonstruowanych przypisach, ale także w imponującej i czytelnie zestawionej bibliografii, zamieszczonej na 95 stronach tekstu. Pomocne w lekturze okazują się również indeks osobowy oraz wykaz używanych skrótów.

Wyrazista i koherentna konstrukcja pracy, składająca się z sześciu rozdziałów i licznych podrozdziałów, stanowi odzwierciedlenie kategorii myśli politycznej uznanych przez obóz piłsudczykowski za najważniejsze. Po wspomnianej już wyżej części pierwszej, autor uczynił przedmiotem analizy mo-

⁵ Ibidem, s. 24.

⁶ Zob. ibidem, s. 96–120; M. S t r z e l e c k i: *Liberalizm jako podstawa ładu politycznego i społecznego w interpretacjach piłsudczykowskiej myśli politycznej*. W: *Polska i Polacy w kręgu zagadnień europejskich*. Red. M. S t r z e l e c k i. Bydgoszcz 2000, s. 43–65.

del polityki lansowany przez środowisko. Uprawniony wydaje się wniosek W. Parucha o wadze, jaką piłsudczycy przywiązywali do refleksji nad sensem pojęcia „polityka” i roli, jaką w niej pełnił J. Piłsudski oraz o metodach sprawowania władzy. Praktyka polityczna, zapoczątkowana siłowym przejęciem władzy w 1926 r., zdecydowanie odbiegała od ówczesnych (a tym bardziej dzisiejszych) wyobrażeń o demokratycznym państwie prawa. Warto więc cytować istotną konstatację autora, iż piłsudczycy: „Stworzyli wrażenie, że w walce politycznej i w implementacji decyzji politycznych jest dopuszczalne realizowanie wartości drogą bezprawia, zwłaszcza w warunkach, kiedy nie można ich zabezpieczyć za pomocą prawa”⁷.

W kolejnych trzech rozdziałach autor dokonał analizy koncepcji państwa autorytarnego, jego wpływu na prawa, obowiązki i funkcjonowanie obywateli Rzeczypospolitej oraz krytyki poglądów politycznych przedstawicieli obozu na gospodarkę. Stosunkowo największe miejsca zajmują kwestie narodowościowe, a dokładniej, dwie koncepcje piłsudczykowskiej polityki wobec mniejszości narodowych – konsolidacja państwowa i narodowa. Wydaje się to zrozumiałe z powodu negatywnego

wpływu konfliktów narodowościowych na bezpieczeństwo i stabilizację wewnętrzną państwa⁸.

Z rozdziału szóstego, prezentującego analizę rozważań piłsudczyków na zagadnienie funkcjonowania Polski w środowisku międzynarodowym, wynika, że podstawową przesłanką determinującą wszelką aktywność tego obozu stał się problem bezpieczeństwa Rzeczypospolitej. Piłsudczycy dostrzegali niebezpieczeństwa grożące państwu – wynikające z jego geopolitycznego usytuowania pomiędzy Niemcami i ZSRR – dochodząc, po gruntownej analizie ówczesnych realiów, rzeczywistości i praktyki politycznej w Europie, do przeświadczenia o nieuchronności totalnego konfliktu zbrojnego. Zagrożenie to próbowano opóźnić poprzez realizację nowych koncepcji: tzw. polityki równowagi, wzmocnienia roli Polski poprzez konsolidację państw środkowo-europejskich (projekty Międzymorza i Trzeciej Europy) oraz wypracowanie własnych poglądów na temat obronności. W tej kwestii należy zgodzić się z W. Paruchem, który skonstatował, iż: „Przejąwszy władzę w Rzeczypospolitej, Piłsudski prawdopodobnie nie dysponował żadną nową koncepcją polityki wobec Europy Środko-

⁷ W. Paruch: *Myśl polityczna obozu piłsudczykowskiego w Polsce 1926–1939...*, s. 196.

⁸ W. Paruch poświęcił temu problemowi jedną ze swoich licznych publikacji. Zob. W. Paruch: *Od konsolidacji państwowej do konsolidacji narodowej. Mniejszości narodowe w myśli politycznej obozu piłsudczykowskiego (1926–1939)*. Lublin 1997.

wej. [...] W tych warunkach Piłsudski i jego najbliżsi współpracownicy musieli zmierzyć się z wyzwaniem wypracowania innych [niż dotychczasowe – D.P.] rozwiązań, opartych na wnikliwej analizie bieżących stosunków międzynarodowych i sytuacji wewnętrznej w państwach środkowo-europejskich”⁹.

Myśl polityczna obozu piłsudczykowski, to w książce W. Parucha znaczący element historii polskiej myśli politycznej, zwłaszcza że piłsudczycy jako jedyne środowisko polityczne Polski międzywojennej mieli nieskrępowaną możliwość rzeczywistego weryfikowania swoich projektów w praktyce. Dzięki zastosowaniu metod analizy politologicznej, autor udowodnił

stereotypowe uproszczenie głoszone przez wielu historyków, że nie istniał piłsudczykowski system poglądów, co miałyby warunkować możliwość badania jedynie działania politycznego, podejmowanego przez piłsudczyków i ich przywódcę.

Pozostaje jeszcze pytanie, czy po tak dogłębnym studium istnieje nadal przestrzeń do nowych analiz myśli politycznej piłsudczyków? Niech odpowiedzią będzie cytat z wypowiedzi Janusza Pajewskiego, który przyświecał W. Paruchowi w jego badaniach: „Każde pokolenie powinno na nowo pisać historię, każde pokolenie bowiem stawia historii inne pytania. I każde pokolenie inaczej patrzy na Józefa Piłsudskiego”¹⁰.

⁹ W. P a r u c h: *Myśl polityczna obozu piłsudczykowski w Polsce 1926–1939...*, s. 695.

¹⁰ *Ibidem*, s. 10.